

EDUSKUNNAN LAKIVALIOKUNNALLE

Pyydettyä asiantuntijalausuntona hallituksen esityksestä eduskunnalle valtiontalousarvioksi 2023 (HE 41/2023 vp) Suomen syyttäjäyhdistys ry (myöh. SSY) esittää seuraavaa:

SSY edustaa yli 80 prosenttia Suomen syyttäjistä.

Oikeusministeriön hallinnonalan, PL 25, toimintaedellytykset tulee turvata paremmin kuin mitä valtioneuvosto talousarvioehdotuksessaan esittää. Julkisen talouden näkymät ovat haasteelliset, mutta toimivan ja turvallisen yhteiskunnan tärkein perusta on toimiva oikeudenhoito. **Määrärahat tulee antaa varsinaisessa talousarviossa pysyvinä eikä nyt taikka lisätalousarvioissa määräaikaisina.**

Määräaikaiset määrärahat eivät mahdollista toiminnan asianmukaista ja pitkäjänteistä suunnittelua sekä aiheuttavat henkilöstössä epävarmuutta, kun siitä, mitä suunnitellaan ja paljonko on henkilöstöä, ei ole tietoa kuin vajaaksi vuodeksi.

Vaikka syyttäjälaitoksen määrärahoja nostetaan, niin tällä talousarvioehdotuksella muutostarpeet eivät valitettavasti toteudu kunnolla. Suomen tulee nostaa oikeudenhoitoon käytettävien varojen määrää talousarviossa samalle tasolle muiden pohjoismaiden kanssa.

Tähän kiinnitettiin huomiota SSY:n jo keväällä 2021 ja 2022 antamissa lausunnoissa julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2022–2025, 2023–2026 sekä nyt antamassamme lausunnossa koskien vuosia 2024–2027.

Tällä talousarvioehdotuksella Syyttäjälaitos tulee edelleen kriisiytymään. Henkilöstö on voimakkaasti sitoutunut hoitamaan Syyttäjälaitoksen asioita, mutta henkilöstön määrä ei riitä. Tällä hetkellä syyttäjiä on noin 430.

Syyttäjien määrää on nostettava vähintään 550:een, mutta todellinen tarve olisi 600 syyttäjää. Syyttäjien määrän nostaminen 550 syyttäjään vaatisi noin 10 miljoonan euron **pysyvän** tasokorotuksen **henkilöstömäärärahoihin**. SSY pitää tärkeänä sitä, että talousarvioehdotuksessa tuotaisiin esiin syyttäjien määrä, ei Syyttäjälaitoksen koko henkilöstön määrä. Esimerkiksi poliisi tuo esille sen paljonko on poliiseja, ei koko henkilöstön määrää. Näin eivät kasvavat tai yllättävät ICT-kulut ”syö pois” määrärahoja henkilöstömäärästä.

Poliisien määrää ollaan nostamassa 8000 henkilöön, osa siitä kohdennetaan talousarvioesityksen mukaan tutkintatyöhön. Tämä tarkoittaa sitä, että poliisi siirtää entistä enemmän asioita syyttäjille syyteharkintaan, mikä aiheuttaa Syyttäjälaitoksessa lisää työtä. Olisi erittäin tärkeää, että koko rikosprosessiketjua vahvistetaan eikä vain osaa. Muutoin on odotettavissa henkilöstöpulan vuoksi vain ongelmia seuraavassa toimijassa. Valitettavasti ongelmat ilmenevät usein tilanteissa, joissa eri toimijat ovat eri ministeriöistä.

Syyttäjälaitoksessa on jo tehty kaikki mahdolliset tehostamistoimenpiteet. Kiristämisen varaa ei toiminnassa ole. Se tulisi jo uskoa.

Tuntuu, että myös oikeudenhoidossa tarvittaisiin oma käsittelytakuu-aika ja sen mukaiset resurssimääritelmät.

Syyttäjät ovat tällä hetkellä todella uupuneita. SSY teki jäsenistölle kesällä 2022 kyselyn, johon tuli vastaukset 175 jäseneltä eli vastausprosentti oli yli 50 %. Vastaajista 78 % kertoi, ettei ole riittävästi aikaa tehtävien tekemiseen. Töitä on niin paljon, että laatu vääjäämättä kärsii. Vastaajista 87 % ilmoitti, ettei normaali työaika (36 t 15 min) riitä töiden tekemiseen. Esimerkiksi 46 - 50 t/vko työskentelee 15 % eli joka viikko yli yhden työpäivän ylimääräistä. Noin 10 % tekee vielä enemmän töitä. Jo tämä osoittaa hälyttävää resurssipulaa.

Jos ammattitaitoa ylläpitävässä koulutuksessa käydään, ilmoitti 80 % kompensoivansa koulutukseen käytetyn ajan tekemällä töitä vapaa-ajalla. Lisäksi 84 % ilmoitti työskennelleensä sairaana. Työuupumusta ja stressioireita koki 79 % vastauksenantajista. Syyttäjien määrää piti liian alhaisena 91 % vastaajista.

Nämä tulokset ovat hyvin huolestuttavia. Ne pitää ottaa tosissaan ja asialle pitää tehdä jotain. Tämän vuoden valtakunnallisissa työtyytyväisyystuloksissa oli suunta hieman parempi. Taustana on resurssien hienoinen parantuminen.

Syyttäjälaitos kykenee toimimaan henkilöstön venymisellä ja työmoraalilla, mutta jaksamisen rajat ovat edelleen tulossa vastaan, jollei määrätietoisesti ja huomattavasti kasvateta syyttäjälaitoksen henkilöstön määrää.

YLEISKOMMENTIT TALOUSARVIOEHDOTUKSESTA.

Vuodelle 2024 esitetään Syyttäjälaitokselle suurempaa määrärahaa kuin vuodelle 2023. Se on hyvä asia, vaikka osin se perustuu siirtomäärärahoihin. Kuitenkin määrärahan lisäys menee suurilta uusien lainsäädäntömuutosten aiheuttamiin lisätöihin, kuten mm. seksuaalirikoslainsäädännön uudistamisen, lapsiin kohdistuvien rikosten nopeutettu käsittelyn (vastaajat ja asianomistajat) ja lähestymiskiellon tehostamisen aiheuttamiin lisätyöhön, uusiin kv-tehtäviin eli EPPOn perustamiseen ja sen henkilöstökuluihin. Määrärahat käytetään siis suurimmalta osin uusiin tehtäviin eikä niillä kyetä korjaamaan olemassa olevia resurssipuutteita.

Lisäksi uusi ict-järjestelmä AIPA- tulee lisäämään merkittävästi syyttäjien työtä. Tuntuu järjettömältä ottaa käyttöön tietojärjestelmä ennen kuin se on valmis. Keskeneräisen järjestelmä tulee aiheuttamaan lisää työtä, hidastamaan työntekemistä sekä järjestelmän kehittäminen lisää kustannuksia. Onneksi tämän hetken tietojen mukaan käyttöönotto edelleen siirtyy järjestelmän keskeneräisyyden vuoksi. Tehtäviä mm. siirtyy tuomioistuinlaitoksesta Syyttäjälaitokseen, mutta lisätöistä vain puolet on kompensoitu Syyttäjälaitokselle. Muun muassa kirjallisten todisteiden uuteen toimittamistapaan tuomioistuimeen lasketaan kuluvan syyttäjälaitoksessa 44 htv:tä enemmän kuin nykyisin. Järjestelmän keskeneräisyys on aiheuttanut myös turhaa työtä, kun on suunniteltu ja kehitetty koulutuksia, jotka ovat jouduttu perumaan. Sitten on oma asiansa, ettei se järjestelmä, joka otetaan käyttöön, ole todellisuudessa valmis eikä sitä ole kunnolla testattu eli sen kehittämistyöt tulevat viemään runsaasti määrärahoja, kuten myös järjestelmän ylläpito. Ne määrärahat ovat suoraan pois henkilöstön palkkaamiseen tarvittavista määrärahoista. Tälle asialle ei ole osoitettu mitään uutta määrärahaa, pikemmin ICT-palveluiden kerrotaan tarvitsevan vähemmän määrärahoja, s. 171.

Tavoitteilla ja osoitetuilla määrärahoilla on merkittävä ristiriita. Talousarvioehdotuksessa ilmoitetaan tavoitteeksi, että pyritään takaamaan oikeudenhoitoon riittävät resurssit ja oikeudenkäyntejä pyritään

sujuvoittamaan. Ehdotuksessa todetaan, että vakaa ja luotettava oikeusjärjestelmä on yhteiskunnan ja kansantalouden suotuisan kehityksen perusedellytys. Eli korkealaatuinen ja tehokas oikeuslaitos lisää hyvinvointia sekä yhteiskunnan kilpailukykyä ja hallinnon toimivuutta. Se säästää kustannuksia muilla hallinnonaloilla ja edistää yhteiskunnan taloudellista toimivuutta ja voi myös osaltaan estää syrjäytymiskehitystä. Kyse on kaikista oikeudenhoidon toimijoista myös Syyttäjälaitoksesta. Tavoite on, että korkealaatuinen oikeusturva on kaikkien saatavilla. Rikollisuus ja turvattomuuden tunne vähenevät.

Näistä tavoitteista ei voi olla erimieltä.

Kyse ei saa olla pelkästä pyrkimyksestä. Nämä asiat tulisi taata kansalaisille eikä näitä asioita saa pitää itsestään selvyyksinä.

Syyttäjälaitoksen kohdalla viime vuonna kerrottiin (PL 25) rikosasioiden vaativuuden voimakkaasta kasvusta, esitutkinta- ja oikeudenkäyntiaineistojen laajentumisesta ja oikeudellisten ongelmien monipuolistumisesta, jotka ovat merkittävästi lisänneet syyttäjien työmäärää. Tilanne on edelleen sama. Poliisin määrärahaesityksen kohdassa 26.10 sivuilla 213 ja 217 ilmenee asia, mutta myös arvio rikoslakirikosten määrän kasvusta sekä poliisin tavoitteesta avoinna olevien juttujen määrän alentamisesta. Tälle vuodelle rikoslakirikosten määrä on kasvanut edellisvuodesta yli 20 000 juttua. Tällainen vaatii panostamista koko rikosprosessiketjuun.

Sivulta 162 näkee, että vuodelle 2024 esitetään määrärahojen lisäämistä. Ne kuitenkin edellä kuvatusti menevät paljolta uusien tehtävien tekemiseen, ei todellisuudessa resurssivajauksen täyttämiseen. Syyttäjien lukumäärä/100 000 asukasta on edelleen huomattavasti alle Euroopan ja pohjoismaiden tason. Muualla se on noin 11 syyttäjää/ 100 000 asukasta ja meillä se on 8 syyttäjää/ 100 000 asukasta. Ruotsissa on syyttäjiä nyt noin 11/ 100 000 asukasta, vaikka työnkuva ja tehtävät vastaavat pitkälti Suomessa ja Ruotsissa toisiaan. Suomessa syyttäjä osallistuu rikosasioiden esitutkintaan merkittävällä panoksella esitutkintalaissa säädetyn esitutkintayhteistyön kautta ja Ruotsissa taas on olemassa järjestelmä, jossa on syyttäjätutkinnanjohtaja ja poliisin tutkinnanjohtaja. Työhön ja työn laatuun liittyviä perusteita siihen, että Suomessa syyttäjiä on huomattavasti vähemmän, ei ole olemassa.

Sivulla 190 esitetään tänä vuonna huomattavasti ymmärrettävämpiä lukuja siitä, miten joutuisuus ensi vuonna paranee. Todellisuudessa Syyttäjälaitos ei kykene näillä määrärahoilla tekemään sille esitettyjä velvoitteita ja töitä. Esimerkiksi yli 6 kk syyteharkinnassa olevia asioita esitetään talousarvion perusteluissa olevan tämän vuoden lopussa 3900 ja vuoden 2023 lopussa 3500. Todellisuudessa nyt lokakuun alussa on yli 6 kk syyteharkinnassa olleita juttua yli 6000, vuosi sitten oli yli 6100 avoinna olevaa asiaa. Vuoden 2020 luku oli 3 568. Määrä on pysynyt samana, koska töiden määrä on noussut voimakkaasti.

Yli vuoden syyteharkinnassa olevia asioita arvioidaan olevan vuoden 2023 lopussa 1400 ja vuoden 2023 lopussa 1200. Vuoden 2020 luku oli 626, vuoden 2021 lokakuun luku oli 1222, vuoden 2022 1804, nyt luku on noin 1470. Viime vuosien kasvu on taittunut.

Ratkaisematta olevia asioita oli vuonna 2020 noin 12 000 asiaa, vuonna 2022 noin 16 000 ja nyt noin 18 000. Avoinna on siis noin 20 prosenttia asioista. Syyttäjälaitokselle vuosittain tulevista rikosasioiden lukumäärä on pysyvästi noussut noin 80 000 asiasta noin 90 000 asiaan. Tämän vuoden arvio on jopa 94 000. Viime vuonna ratkaistiin noin 84 000 juttua ja arvio tälle vuodelle on noin 89 000. Syyttäjälaitos on siis nostanut ratkaisumääriään noin 5000 asiaa, mutta työtehtävien lukumäärä on voimakkaasti noussut.

Kun vielä muistetaan, että poliisilla on tutkinnassa olevien resurssivajeiden vuoksi avoinna olevia rikosasioita pitkälti yli 100 000, on sieltä odotettavissa lisää työpainetta, kun poliisi saa lisää määrärahoja ja osoittaa niitä rikostutkintaan.

Poliisilla on tutkinnassa avoinna myös paljon hyvin vaativia rikosasioita. Esimerkiksi Etelä-Suomen alueella on poliisilla avoinna talousrikoksiksi luokiteltuja asioita yli 1800 määrän kasvaessa koko ajan. Keskimäärin lasketaan, että talousrikoksia käsittelevä syyttäjä ehtii tehdä noin 20 juttua vuodessa sisältäen esitutkintayhteistyön, syyteharkinnan, käräjä- ja hovioikeuskäsittelyn. Jos näistä poliisista avoinna olevista talousrikoksista puoletkin tulee syyttäjille, on syyttäjien lukumäärän tarve useita kymmeniä jo Etelä-Suomessa.

Lisäksi vaativaa työtä lisää tuottavat tietoverkkorikokset ja huumausainerikokset. Viime aikoina esillä ovat olleet ns. Vastaamo-tapaus (jossa on yli 30 000 asianomistajaa) ja nyt pankkihuujaukset. Törkeää huumausainerikollisuutta paljastetaan edelleen ja julkisuudessakin on ollut tietoja, miten massiivisia huumausainerikoskokonaisuuksia on ns. pimeissä tietoverkoissa paljastettu (Silkkitie, Anom) ja toisaalta, miten valtavia muita huumausainerikosjuttuja on oikeudenkäynneissä (Katiska I ja II, UB-oikeudenkäynti). Nämä kaikki sitovat runsaasti syyttäjiä yksittäisiin juttuihin pitkiksi ajoiksi.

Poliisi satsaa myös ilmoituksensa mukaan lisäksi väkivaltaa ja järjestäytynyttä rikollisuutta sekä nuoriso- ja jengirikollisuutta vastaan. s. 214.

Poliisitoimeen ehdotetaan tavoitellun htv määrän nostamista 8000. Tälle vuodelle poliisi esitti viime vuoden talousarviossa lisäävänsä rikostorjuntaan 176 htv:tä. Laskennallisesti noin neljä rikostutkijaa vaatii yhden syyttäjän.

Samalla poliisin tavoite on se, että Suomi on maailman turvallisimaa maa. Jottei nämä asiat ole pelkästään sanahelinää, tulisi tähän olla riittävät resurssit. Koko rikosprosessiketjulla.

Vuonna 2024 kerrotaan poliisissa jatkettavan sellaisten rikosten estämistä ja tutkimista, jotka voivat vaarantaa yhteiskuntarauhaa. Eli väkivaltaisiin ääriilikkeisiin liittyvien, viharikosten torjuntaa sekä jengi- ja katujengien rikoksia. Rikosten selvitystasoa pyritään säilyttämään.

Syyttäjät osallistuvat myös turvallisuushkien rikosoikeudelliseen arviointiin jo alkuvaiheessa. Se myös sitoo henkilöstövoimavaroja, joka on huomioitava. Ukrainaan kohdistuva hyökkäys sitoo syyttävävoimavaroja ja tulee tuottamaan pakoterikosten lisäksi ampuma-aserikoksia. Tällä hetkellä se sitoo useamman syyttäjän työpanoksen. Toinen lisätyötä aiheuttava seikka ovat katujengit. Esimerkiksi Syyttäjälaitoksen Etelä-Suomen syyttäjälueella on 17 syyttäjää hoitamassa kyseisiä asioita eikä sitä ole Syyttäjälaitoksen toimintamenoissa mitenkään. NATO tulee lisäämään syyttäjien työtä eikä sitä ole mitenkään suunnitelmassa huomioitu. Myös kansalaistottelemattomuus on tuonut huomattavasti lisää työtä.

Tämän lisäksi syyttäjien työmäärää on nostanut seksuaalirikosuudistus, lähestymiskiellon ja nuorten tekemien rikosten lainsäädännön uudistamisen tuomat uudet tehtävät ja uudet kv-tehtävät eli EPPO-järjestelmän luominen ja henkilöstökulut.

Vuosina 2005–2020 Syyttäjälaitoksen painotetun työmäärävertailun mukaan työmäärä kasvoi 40 prosenttia. Vaativien asioiden osuus työmäärästä on 66 prosenttia. Syyttäjien lukumäärä kasvoi 15 vuoden aikana 65 henkilöä. Ei henkilöstön kasvu riitä mihinkään ja nyt määrää vielä aiotaan vähentää. Todellisuudessa laskennallisesti syyttäjien lukumäärä huomioiden työn lisääntyminen laski 74 syyttäjää!

Nämä lisääntyneet työt ovat vieneet pitkälti ne lisäresurssit, joita on osoitettu eikä rästytyymistä ole kyetty kunnolla kääntämään.

Tämän vuoksi syyttäjien määrä pitäisi heti nostaa 550 ja pikaisesti 600 syyttäjään. Tulee muistaa, että tämän lisäksi Syyttäjälaitoksessa on muutakin henkilökuntaa kuin syyttäjät.

Kun on kyse oikeusvaltion ydintehtävästä, kyse on mitä suurimmassa määrin arvovalinnasta.

Syyttäjät kokevat tekevänsä tärkeää työtä yhteiskunnan hyväksi. Valitettavasti tuntuu siltä, ettei tätä arvosteta kuin juhlapuheissa.

Käytännössä asiat hoituvat edes siedettävästi siksi, että syyttäjät venyvät yhteiskunnan hyväksi ja tekevät työajattomina ylipitkää työpäivää.

Rikosasioiden toimiva hoitaminen takaa yhteiskuntarauhaa. Koko rikosasioita hoitavalla ketjulla pitää olla riittävät resurssit. Ketjuun kuuluvat esitutkintaviranomaiset, syyttäjät, tuomioistuimet sekä täytäntöönpano viranomaiset, kuten ulosottolaitos ja rikosseuraamuslaitos. Vaikka valtiontalouden tasapainottaminen vaatii pohdintaa, ei ole tarkoituksenmukaista eikä järkevää saattaa oikeudenhoitoa entistä pahempaan kriisiin. Se ei ole julkisen talouden kestävyydellekään järkevää, koska se vain aiheuttaa yhteiskunnalle enemmän kokonaiskuluja.

Syyttäjälaitoksen toimintaedellytykset keskeisenä ja hyvin merkittävänä viranomaisena rikosprosessiketjussa tulee turvata, jotta koko rikosprosessiketju takaisi kansalaisten oikeusturvan. Syyttäjä on viranomainen, joka osallistuu koko rikosprosessiin sen kaikissa vaiheissa. Muut toimijat vaihtuvat. **Syyttäjien työ on yhteiskunnan ydintoimintaa, joka takaa oikeusvaltion toimimisen ja kansalaisten turvallisuuden.**

Tällä hetkellä rikosprosessin toimijoiden resurssit eivät ole riittävät ja pienempiä rikoksia ei käytännössä enää kaikissa paikoissa kyetä asianmukaisesti tutkimaan, syyttämään ja tuomitsemaan. Syyttämisperusprosentit ovat viime vuosina laskeneet ja usein kyse on asioista, joissa rikos on tapahtunut ja tekijä on tiedossa. Vaikka menettely onkin kaikin tavoin laillista ja säännösten mukaista, ei se ole yhteiskunnallisesti välttämättä toivottavaa ja suuremmaksi osaksi syynä on puuttuvat henkilöstöresurssit.

Kaikki tällainen asioiden tutkimatta jättäminen ja oikeudenkäyntien pitkittyminen lisää huomattavasti vaaraa yhteiskunnan lainkäytön arvostamisen rapistumiseen ja omankäden oikeuden lisääntymiseen. Koko rikosprosessiketju voi vaarantua, jos osana rikosprosessiketjua ei syyttäjälaitoksen henkilöstöön ja varsinkin syyttäjiin käytettävästä määrärahasta pidetä huolta. Tämän tyyppinen oikeusvaltion perusrakenteiden rappeutuminen ei saisi johtua siitä, että rikosprosessiketju mukaan lukien syyttäjätöiminnot, on aliresursoitu.

Tasokorotus oikeudenhoitoon ja syyttäjälaitoksen resursseihin on siis tehtävä ja se on varmistettava pysyväksi. Se on myös kyettävä kohdistamaan syyttäjien lukumäärään, ei kohonneisiin ICT-kuluihin.

YHTEENVETO:

Syyttäjälaitoksen resurssit suhteessa työmäärään on hyvin haastava.

Syyttäjien määrä on lisäksi huomattavasti pienempi kuin muualla vertailukelpoisissa länsimaissa, eikä asialle ole olemassa mitään rikosprosessuaalista perustetta.

Jo nyt rikosasioiden kesto on kohtuuton erityisesti rikosten uhrien näkökulmasta. Lakimiesliiton tekemien tutkimusten mukaan esimerkiksi raiskauksissa kestää 18 kuukautta tapahtumasta käräjäoikeuden tuomioon, pahoinpitelyissä 15 kuukautta ja vastaava aika on varkauksien osalta 13 kuukautta. Merkittävä osa prosessin kestosta aiheutuu syyteharkinta-ajasta (raiskaukset 10 kk, pahoinpitelyt ja varkaudet n. 8 kk). Ajat ovat aivan liian pitkiä asianomistajalle odottaa ratkaisua. Lisäksi esitutkintayhteistyöhön käytettävien resurssien niukkuuden vuoksi myös esitutkinta usein pitkittyy syyttäjien työkiireiden vuoksi.

Tasokorotus syyttäjälaitoksen määrärahoihin pitää tehdä vielä paremmin, vaikka suunta onkin nyt hyvä. Se on välttämätöntä, jotta oikeudenkäynnit eivät enää pitkittyisi, kaikki asiat kyetään hoitamaan ja henkilöstö jaksaisi. Sitä tasokorotusta ei nytkään ole esitetty.

Syyttäjälaitos on tehnyt kaikki toimintaa tehostavat muutokset. On tehty organisaatiouudistus, jossa syyttäjälaitoksesta tehtiin yksi virasto. Näin resursseja voidaan käyttää mahdollisimman tehokkaasti koko maassa. Syyttäjälaitoksessa on myös esimerkiksi perustettu erikoissyyttäjäjärjestelmä vaativia ja aikaa vieviä juttuja varten, keskitetty talous- ja henkilöstöhallinto ja hyödynnetty uusia prosessisääntöjä, kuten videoyhteyksiä ajansäästämiseksi ja keskitetty nopeasti käsiteltävät asiat omaan yksikköönsä.

Helsingissä 12. lokakuuta 2023

SSY:n hallituksen puolesta

Jukka Haavisto
Suomen syyttäjäyhdistys ry:n
hallituksen puheenjohtaja

Sari Aho
Suomen syyttäjäyhdistys ry:n
hallituksen varapuheenjohtaja